

відносини, що врегульовані нормами права, а суспільні відносини – це зв'язки людей, що виникають з приводу будь-чого.

Аналізуючи підстави виникнення та припинення шлюбно-сімейних правовідносин, необхідно розглянути ситуації, коли чоловік і жінка тривалий час проживають разом, фактично створюють сім'ю, але свого союзу не реєструють (фактичний шлюб). Як правило, сімейне законодавство України визнавало лише зареєстрований шлюб як факт, що породжує сімейні права та обов'язки. Однак з прийняттям СК України ситуація дещо змінилася. Справа в тому, що з зазначеного питання в СК України спостерігаються суттєві розбіжності. Так, ст. 21 Кодексу встановлює, що проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав і обов'язків подружжя. Однак при цьому кодекс містить низку статей (наприклад, ст.ст. 74, 91), які закріплюють такі самі майнові права для осіб, що знаходяться у фактичних шлюбних стосунках, як і для подружжя (право спільної сумісної власності на майно, право на утримання), у зв'язку з чим доцільно привести вищезгадані статті у відповідність.

Для визначення підстав припинення шлюбно-сімейних правовідносин доцільно визначити спочатку підстави припинення сімейних правовідносин. Так, підставами припинення сімейних правовідносин є такі юридичні факти, як розірвання шлюбу, припинення шлюбу внаслідок смерті одного з подружжя, позбавлення батьківських прав, скасування усиновлення, припинення договору про патронат [4]. Отже, підставами припинення шлюбно-сімейних правовідносин є такі юридичні факти, як: 1) припинення шлюбу (внаслідок його розірвання або внаслідок смерті одного з подружжя); 2) припинення фактичних шлюбних відносин (тобто «фактичного шлюбу»).

Під припиненням шлюбу розуміють припинення у майбутньому правовідносин між подружжям, що виникли із зареєстрованого дійсного шлюбу, викликане певними юридичними фактами [5]. Припинення шлюбу відрізняється від визнання його недійсним тим, що воно спрямоване на майбутнє, тоді як визнання шлюбу недійсним має зворотну силу і припиняє правові наслідки шлюбу з моменту його укладання [6].

Залежно від настання певного юридичного факту виділяють наступні підстави для припинення шлюбу: 1) шлюб припиняється внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим; 2) шлюб припиняється внаслідок його розірвання за заявою одного або обох з подружжя (ст. 104 СК України).

Правоздатність і дієздатність людини припиняється з настанням смерті – певного юридично-

го факту, що підтверджується довідкою лікарської установи або показаннями свідків. При цьому реєстрації припинення шлюбу в органах РАЦС не потрібно, реєстрації підлягає сам факт смерті. Реєстрація смерті проводиться згідно з правилами, передбаченими СК України і Правилами реєстрації актів громадянського стану в Україні. Порядок і умови оголошення громадянина померлим визначається цивільним законодавством України.

Шлюб може бути припинений шляхом його розірвання за життя подружжя внаслідок волевиявлення одного з них або обох (у суді або в органах РАЦС). Зазначена підстава припинення шлюбу є найбільш розповсюдженою [7]. Можливість припинення шлюбу на підставі волевиявлення одного або обох з подружжя є проявом принципу свободи шлюбу і рівності подружжя. Оскільки вступ до шлюбу здійснюється вільно і добровільно, то ніхто не може бути примушений до зберігання подружніх відносин, якщо їхні засади втрачені. При цьому розірвати можна лише шлюб, укладений у законному порядку, з дотриманням всіх умов та підстав його укладання, тобто тільки дійсний шлюб. Фактичне припинення шлюбу з метою подальшого непоновлення шлюбних відносин з точки зору закону не є розлученням. Тому при фактичному припиненні шлюбних відносин шлюб продовжує породжувати сімейні правовідносини, крім випадків постанови судом рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання.

Режим окремого проживання може бути встановлений судом за заявою одного з подружжя або їх обох у випадку неможливості або небажання дружини та (або) чоловіка проживати спільно (ст. 119 СК України). Встановлення режиму окремого проживання не припиняє прав і обов'язків подружжя, встановлених СК України, які дружина і чоловік мали до встановлення зазначеного режиму, а також прав і обов'язків, встановлених шлюбним договором. Правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя передбачені ст. 120 СК України.

Зазначимо, що в СК України вперше фігурує поняття «режим окремого проживання подружжя». Схоже поняття «окреме проживання подружжя при фактичному припиненні шлюбу» було у КпШС. Таке проживання розглядалося судом як виняткова підстава для визнання майна, нажитого за час шлюбу, але під час окремого проживання дружини і чоловіка при його фактичному припиненні, власністю кожного з подружжя.

На думку З.В. Ромовської, встановлення інституту сепарації є доцільним. «Сепарація – це санкціоноване рішенням суду окремого проживання, це переддень можливого розлучення, але ще не

Щодо розірвання шлюбу в органах РАЦС, то його правове регулювання об'єднує окремі випадки, які виправдовують спрощену процедуру розлучення. Зазначені випадки – розірвання шлюбу за взаємною згодою подружжя, яке не має дітей; розірвання шлюбу з особою, яка визнана безвісти відсутньою, визнання іншого з подружжя недієздатним внаслідок душевної хвороби, засудженням за здійснення злочинів до позбавлення волі на строк не менше трьох років (ст.ст. 106, 107 СК України). Розірвання шлюбу в судовому порядку можливе за взаємною згодою та за позовом одного з подружжя (ст. 109 та ст. 112 СК України відповідно).

Судовий порядок (процедура) розірвання шлюбу застосовується у випадках, передбачених СК України: при наявності у подружжя спільних неповнолітніх дітей; при відсутності згоди одного з подружжя на розірвання шлюбу; якщо один з подружжя, незважаючи на відсутність у нього заперечень, ухиляється від розірвання шлюбу в органі РАЦС.

Суд повинен забезпечити не тільки державно-правове регулювання відносин, пов'язаних з припиненням шлюбу, але й у разі потреби захистити інтереси кожного з подружжя та їхніх неповнолітніх дітей. Якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що має істотне значення, суд ухвалює рішення про розірвання шлюбу.

Подружжя, яке має дітей, має право подати до суду заяву про розірвання шлюбу разом із письмовим договором про те, з ким із них житимуть діти, яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той з батьків, хто буде проживати окремо, а також про умови здійснення ним права на особисте виховання дітей.

Якщо подружжя складають договір про розмір аліментів на дитину, то такий договір повинен бути

нотаріально засвідченим. У разі невиконання цього договору аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса. Якщо в судовому засіданні один з подружжя заявляє, що він згоден на розлучення, то суд не має права припинити провадження у справі за тих підстав, що шлюб може бути розірваний в органах РАЦС, оскільки справу про розірвання шлюбу було порушено в суді законно.

Для припинення шлюбу є обов'язковим юридичне оформлення факту припинення шлюбу незалежно від того, чи йдеться про розлучення, чи про смерть одного з подружжя, тоді як для припинення фактичних шлюбних відносин, тобто «фактичного шлюбу», таке оформлення не є обов'язковим. Більш того, будь-яке юридичне оформлення припинення фактичних шлюбних відносин взагалі не передбачено чинним законодавством України, що в свою чергу, може ускладнити вирішення питань, передбачених ст. 74 СК України щодо правового режиму майна чоловіка і жінки, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах.

Висновки. Чинне сімейне законодавство передбачає два порядки розірвання шлюбу: судовий та в органах РАЦС. Розірвання шлюбу є в органах РАЦС є більш розповсюдженим, але в особливо складних ситуаціях шлюбно-розлучний процес відбувається в суді. Для двох порядків розірвання шлюбу (через суд і через органи РАЦС) існують два процесуальних рішення. При розірванні шлюбу в державних органах РАЦС шлюб вважається припиненим з моменту реєстрації розірвання шлюбу в органах РАЦС, а при розірванні шлюбу судом – від дня набрання чинності рішенням суду. Зазначене рішення проблеми визначення моменту розірвання шлюбу є обґрунтованим з правової точки зору та зрозумілим для населення. Існування двох порядків розлучення – це конкретне вираження конституційного положення про захист сім'ї державою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Муратова С.А. Семейное право : учеб. пособ. / С.А. Муратова, Н.Ю. Тарсамаева. – М. : Новый юрист, 1999. – 270(2) с.
2. Дождев В.Д. Римское частное право : учебн. для вузов / Под ред. В.С. Нерсесянца. – М. : Норма. – 1996. – 704 с.
3. Семейний кодекс України : наук.-практ. комент. / Під ред. З. Ромовської. – К., 2003. – 464 с.
4. Семейне право України / За ред. В.С. Гопанчука. – К. : Істина, 2003. – 304 с.
5. Семейний кодекс України : наук. практ. комент. / За ред. Ю.С. Червоного. – К. : Істина, 2003. – 464 с.
6. Рясенцев В.А. Недействительность брака / В.А. Рясенцев // Сов. юстиция. – 1969. – № 8. – С. 21-23.
7. Васильев С. Припинення шлюбу : історико-правовий аспект / С. Васильев // Право України. – 1998. – № 6. – С. 98-100.
8. Ромовська З.В. Семейний кодекс України – утвердження ідеології ненасильства / З.В. Ромовська // Адвокат. – 2002. – № 6. – С. 5-8.
9. Матвеев Г.К. Советское семейное право / Г.К. Матвеев. – М. : Юрид. л-ра, 1978. – С. 102-104.
10. Макас И.А. Некоторые подходы к исследованию семейных конфликтов / И. А. Макас // Актуальні проблеми політики. – 1997. – № 1-2. – С. 105-107.
11. Чуйко Л.В. Браки и разводы : моногр. / Л.В. Чуйко. – М. : Статистика, 1975. – С. 154-156.
12. Мартинова М. Почему мы развелись : пер. с болг. / М. Мартинова. – М. : Знание, 1984. – С. 132-135.

Сафончик Оксана Іванівна

ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Шлюбно-сімейні правовідносини припиняються внаслідок певних життєвих обставин, які називаються юридичними фактами. Підставами припинення шлюбно-сімейних правовідносин є такі юридичні факти, як: 1) припинення шлюбу (внаслідок його розірвання або внаслідок смерті одного з подружжя); 2) припинення фактичних шлюбних відносин. Чинне сімейне законодавство передбачає два порядки розірвання шлюбу: судовий та адміністративний. Для припинення шлюбу є обов'язковим юридичне оформлення факту припинення шлюбу незалежно від того, чи йдеться про розлучення, чи про смерть одного з подружжя.

Ключові слова: сімейні правовідносини, шлюбно-сімейні правовідносини, шлюб, припинення шлюбу.

Сафончик Оксана Івановна

ОСОБЕННОСТИ ПРЕКРАЩЕНИЕ БРАЧНО-СЕМЕЙНЫЕ ПРАВООТНОШЕНИЙ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ

Брачно-семейные правоотношения прекращаются вследствие определенных жизненных обстоятельств – юридических фактов. Основаниями прекращения брачно-семейных правоотношений являются такие юридические факты, как: 1) прекращение брака (вследствие его расторжения или смерти одного из супругов); 2) прекращение фактических брачных отношений. Действующее семейное законодательство предусматривает два порядка расторжения брака: судебный и административный. Для прекращения брака обязательным является юридическое оформление факта прекращения брака независимо от того, идет речь о разводе или о смерти одного из супругов.

Ключевые слова: семейные правоотношения, брачно-семейные правоотношения, брак, прекращение брака.

Safonchyk Oksana Ivanovna

SUSPENSION FEATURES MATRIMONIAL LEGAL LAW FOR UKRAINE

Matrimonial relationship is terminated due to certain life circumstances – legal facts. Essential principles for termination of marriage and family relations are legal facts as follows: 1) the termination of marriage (as a result of its dissolution or by the death of a spouse), 2) termination of the actual marriage. Current family law provides for two orders of divorce: judicial and administrative. Legal registration of the termination of marriage is compulsory for dissolution of marriage, regardless of the question of divorce or the death of a spouse.

Key words: family relationship, marriage and family relationship, marriage, divorce.